

ПРО ІМЕННИКИ II ВІДМІНИ У ПЕРШОМУ ТОМІ УКРАЇНСЬКО-ЛАТИНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОГО МЕДИЧНОГО ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО СЛОВНИКА

© Петрух Л. І., Павленко О. В., 2012

У статті подано аналіз іменників середнього роду II відміни, які містяться у 1 томі «Українсько-латинсько-англійського медичного енциклопедичного словника», та їх похідні.

Ключові слова: українська мова, латинська мова, англійська мова, медична термінологія, лексикографія, Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник.

The article focuses on nouns neuter second cancellation in 1 volume of «The Ukrainian-Latin-English medical encyclopedic dictionary» and their derivatives.

Key words: Ukrainian language, Latin language, English language, medical terminology, lexicography, terminography, Ukrainian-Latin-English Medical Encyclopedic Dictionary.

У Новому «Українсько-латинсько-англійському медичному енциклопедичному словнику» (УЛАМЕС) подано близько 52 000 медичних термінів із 36 основних спеціальностей. До УЛАМЕС введені також загальноновживані слова, які використовують повсякчас науковці, лікарі, медичні працівники, провізори.

Метою роботи було дослідити загальноновживані й спеціальні медичні терміни-іменники середнього роду II відміни та способи їх утворення, наведені в I томі «Українсько-латинсько-англійського медичного енциклопедичного словника».

Для дослідження застосовані аналітичні, кількісні, структурні методи.

У I томі УЛАМЕС (А–Д) описано 576 загальноновживаних і спеціальних медичних термінів-іменників середнього роду II відміни, що закінчуються на **-е**, **-о**, **-я**, різні за семантикою. Серед них нами визначено 279 основних, що відкривають гніздо, та 297 похідних. У літері «А» подано 20 термінів-іменників переважно латинського, грецького або грецько-латинського походження, які відрізняються за словотвірною структурою (термін – просте слово й термін – складне слово). З них 19 основних термінів (*абстрагування, абсцедування, альфа-випромінювання, амідкування, ангіокардіосканування, ацилювання, антитілоутворення, авокадо, атане, аденолімфоцеле, аероцеле, акамуші, архоцеле, акме, акне, альbedo, анастрофе, апное, архоцеле*) і 1 похідне від *акне* (*акне новонароджених*). У літері «Б» подано 60 термінів-іменників (з них 35 основних і 25 похідних). Найширше представлені терміни-іменники середнього роду II відміни в літері «В» – всього 322 і серед них основних – 131 та 191 похідні, напр., основна лексема – *відчуття* утворює велике гніздо, у якому одне похідне має абстрактне поняття (страх, внутрішній неспокій, тривога, туга, веселість), а ин. – спеціальні, напр., у фізіології відображають здатність організму сприймати подразнення з навколишнього середовища (*в. безпредметне, в. внутрішнє (в. вісцеральне), в. локалізації, в. неповноцінності, в. просторове, в. рівноваги, в. температури і в. фантомні*). Літера «Г» містить 72 терміни-іменники середнього роду (38 основних і 34 похідних), напр., загальноновживане слово *гартування*, що має два значення: 1. зміцнення здоров'я тренуванням і 2. надання металевим виробам твердості, пружності, міцності нагріванням до високої температури й раптовим охолодженням, утворює гніздо із трьох похідних *гартування водою, г. повітрям, г. сонячним промінням*, що вжиті у значенні 1. У літері «Г» представлені 11 іменників середнього роду, з них слово *газоочищення*

загальноживане й 10 спеціальних (*галактоцеле, гамма-випромінювання, таметоносійство, гастро-сканування, гастроцеле, глосоцеле, глюкозилування, гонадархе, градування, тримасування*). У літері «Д» подано 91 термін-іменник середнього роду II відміни (45 основних і 46 похідних), напр., слово *дно* як основа чого-небудь, конкретно визначає в анатомії основу органа або нижню частину порожнистого органа, найбільш віддалену від його входу (*дно барабанної порожнини, д. жовчного міхура, д. матки, д. очне, д. шлунка, д. шлуночка третього, д. шлуночка четвертого*). У I томі УЛАМЕС описано 195 термінів-іменників середнього роду II відміни із закінченням *-я* і 84 – із закінченням *-о, -е* (серед них 38 іменників середнього роду, що запозичені з ин. мов і не відмінюються).

Описані в УЛАМЕС терміни-іменники середнього роду II відміни утворені морфологічним способом (префіксальним, суфіксальним, префіксально-суфіксальним та складанням основ). Приклади префіксально-суфіксального способу творення іменників: *безсоння* [преф. *без-* + *сон* + *-н* + *-я*]. Слово *випотівання* утворене за допомогою префікса й суфікса до дієслова *потіти* [преф. *ви-* + *потіти* + *-івани* + *-я*] і означає: 1) процес утворення випоту; 2) вихід рідини із судин у порожнину, тканину чи на поверхню органа під час запального процесу. Подібним чином утворене слово *відкашлювання* [преф. *від-* + *кашляти* + *-юванн* + *-я*], що означає усунення під час кашлю харкотиння, води; очищення горла від чого-н. зайвого кашляючи.

Суфіксація є поширеним і продуктивним способом творення загальноживаних слів і медичної лексики. Суфікси *-ни(я), -анн(я), -енн(я), -інн(я)* є засобом для називання дій, процесів, напр., *бальзамування* (від грец. βάλσαμον balsamon ароматична смола + *-уванн* + *-я*) означає просочування тканин особливими речовинами (бальзамами тощо), які запобігають гниттю й дії ферментів. Має місце активне утворення віддієслівних іменників суфіксальним способом: *абсцедування* від лат. abs-cedere відступати, відділятися утворене за допомогою скороченої основи *абсцед-* і суфікса *-уванн-* + закінчення *-я* й означає процес утворення гнояків (абсцесів). Подібно термін *блокування* – [блок-+ *-уванн-* + *-я*] походить від англ. blocking і вживається у двох значеннях: 1) здійснення блокади; 2) у медицині: процес виключення функції будь-якого органа чи системи організму.

Спосіб скорочених основ слів, складених за допомогою голосної (*-о/-у*) або без неї: *видоутворення, водолікування, глинолікування, водочерев'я, голковколювання (син. голкорексоте-рапія, акупунктура, голкотерапія), голосоутворення*. Кілька скорочених основ складного слова можуть бути складені за допомогою двох різних голосних (*-о, -е/є*) в одному слові, напр.: *гнилокрів'я (син. септицемія), гнилогноєкрів'я (син. септикопіемія)*.

Дослідження медичних термінів-іменників II відміни показує виражену тенденцію до утворення нових лексем шляхом складання грецьких, латинських, англійських і українських основ (*вібропоглинання* [vibráre тремтіти + поглинати]; *ангіокардіосканування* [G. ἀγγείον angeion судина + G. καρδία kardia серце + англ. scanning сканування]; трьох різних основ у терміні *антитілоутворення* [G. ἀντ(ι)- + corpus, oris тіло + утворення]). Складені з терміноелементів слова роз'яснюють свою сутність, закріплену в тій чи ин. мові і вказують на шляхи розвитку української медичної термінології.

Висновки. 1. УЛАМЕС є джерелом для мовознавчих наукових досліджень медичних термінів. 2. Морфологічний спосіб є продуктивним для творення нових медичних термінів з послідовним використанням українських основ. 3. Праця над загальноживаною і медичною термінологією підвищує культуру професійного мовлення викладачів медичних закладів, лікарів, провізорів і студентів.

1. *Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник : У 4 т. – Т. 1, А–Д / Укладачі : Л. І. Петрух, І. М. Голово. – К. : ВСВ «Медицина», 2012. – 704 с.* 2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.* 3. *Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови – стереотип. вид. – К. : Наук. думка, 2003. – 240 с.*